

Stanovisko k pokračující těžbě a obnově lesních porostů ve Ždánickém lese a Chříbech

Tímto vyjádřením bychom rádi navázali na probíhající diskusi o způsobu lesního hospodaření v těchto lokalitách, zejména pak v návaznosti na terénní pochůzku, uskutečněnou dne 6. 12. 2023 za účasti zástupců MŽP a MZe ve Ždánickém lese, iniciovanou hnutím „Živý les za živý region“. Níže uvedené vyjadřuje postoj řady odborných společností, výzkumných institucí a akademických pracovníků (viz seznam signatářů) a jeho cílem je především argumentačně přispět ke konstruktivní diskusi se všemi aktéry, která by měla směřovat ke konkrétním návrhům řešení a k jejich realizaci.

Chříby a Ždánický les představují jeden z nejméně významných a doposud přírodně nejhodnotnějších jihomoravských lesních celků. Jádrem jejich biodiverzity jsou starší bukové porosty hostící pestrou škálu významných, mnohdy i ohrožených a zákonem chráněných druhů organismů, od hub přes saproxylický hmyz po lesní druhy ptáků. Byl zde např. zjištěn výskyt všech deseti druhů našich šplhavců, přičemž u silně ohroženého strakapouda bělohřbetého, který je vázaný na staré porosty s přítomností mrtvého dřeva, hostí území asi 10 % celostátní populace. Starší porosty jsou významné i pro řadu lesních druhů sov a dalších dutinových ptáků. Území hostí rovněž pestrá společenstva mykorhizních druhů hub, pro něž je intenzivní lesní hospodaření hlavním ohrožujícím faktorem. Např. pro ohrožené teplomilné hřibovité houby (mj. i zákonem chráněné druhy hřib královský a hřib Fechtnerův) se jedná o jedno z nejméně významných moravských refugií. V zachovalých bukových porostech je velmi bohatá i mykobiota vázaná na tlející dřevo: ve Chříbech se nachází např. jedna ze dvou našich lokalit celoevropsky ohroženého, k zákonné ochraně navrženého bělochoroše sladkovonného. Z entomologického hlediska je významným druhem kriticky ohrožený tesařík alpský, který je zároveň jedním z předmětů ochrany EVL Chříby. Obývá zejména PR Holý kopec a její blízké okolí, pro jeho dlouhodobé přežití ve Chříbech je však zásadní vytvoření sítě vhodných stanovišť o velkých rozlohách, kde by mohl tento druh existovat, a vznikl tak funkční metapopulační systém. Přežití izolovaných populací na malých lokalitách je totiž z dlouhodobého hlediska prakticky nemožné. Dalším druhem význačným pro Chříby i Ždánický les je evropsky významný i dle české legislativy chráněný roháč obecný.

Výskyt ohrožených organismů je v lesích možný jen díky dostatečné rozloze zachovalých přírodních stanovišť, tj. starých lesů s dostatkem tlejícího dřeva. Kontinuální odumírání a tlení zejména silných kmenů stromů je pro přežití řady druhů zásadní. Zachování přírodních hodnot a ekosystémových funkcí je však v obou pohořích obtížně naplňováno mj. kvůli zcela nedostatečné územní ochraně přírody. Přestože Ždánický les je jako celek z naprosté většiny své rozlohy (cca 180 km²) tvořen zachovalými přírodními habitaty (zejména květnatými bučinami [9130] a karpatskými dubohabřinami [9170]), nebyl v minulosti z různých důvodů (časových a technických) plošně vyhlášen jako EVL v rámci soustavy Natura 2000. Výjimkou jsou porosty v jihozápadní části pohoří, kde je aktuálně 1031 ha tzv. prioritních stanovišť (dle směrnice rady č. 92/43/EEC) panonských dubohabřin vyhlášeno jako evropsky významná lokalita (EVL) Dambořícký les. Další lokality tohoto cenného biotopu však ve Ždánickém lese stále zůstávají bez ochrany.

Prakticky celé Chříby jsou součástí EVL Chříby (19 226 ha), i zde však v posledních letech dochází k intenzivní těžbě a velkoplošné obnově starších bukových porostů. Situace zde je tedy analogická k aktuální kauze EVL Východní Krušnohoří, byť prozatím zdaleka nemá takovou mediální pozornost.

Naprostě nedostatečná je síť maloplošných chráněných území v obou pohorích. Ve Ždánickém lese se nachází jediná (!) PR U vrby o rozloze 30,6 ha, chráníci jen zlomek z přírodně cenných porostů, které se zde vyskytují. Ve Chříbech, zejména v jejich jihozápadní části, je situace obdobná - např. rozsáhlé komplexy biologicky velmi hodnotných porostů v okolí Bradla, Lenivé hory a Velké Ostré nemají kromě EVL žádný statut ochrany.

V současnosti správce s.p. LČR (zastoupený lesním závodem Židlochovice a lesní správou Buchlovice) uplatňuje při obnově 80–120 let starých porostů (často ale i starších) na značných plochách tzv. podrovní způsob obnovy. V jeho průběhu je nejprve odtěžena asi polovina starých stromů, čímž se uvolní prostor pro odrůstání přítomných nebo nově vyrůstajících mladých stromků. Následně je horní etáž starých stromů prakticky celá dotěžena a po několika letech je výsledkem listnatá mlazina, na mnohých místech zcela bez přítomnosti stromů, kmenů nebo jejich zbytků z předešlého obnovního cyklu. Tím z porostů mizí i části populací ohrožených druhů a mikrostanoviště nutná pro jejich dlouhodobé přežití. Rychlé připojování obnovních prvků k sobě vede ke vzniku desítek hektarů velkých, jen minimálně strukturovaných bukových mlazin, které sice zdánlivě zajišťují lesní kontinuitu ve smyslu dřevinného patra a jeho druhového složení, nikoli však ve smyslu biologickém a ekologickém. Oproti původním (byť kulturním) porostům tak v této podobě nesou jen velmi malou přírodní hodnotu a neplní v dostatečné míře ani další důležité mimoprodukční funkce lesního ekosystému.

V obnovených porostech nezůstává téměř žádné tlející dřevo. Skupinky stromů k samovolnému dožití či výstavky jsou ponechávány (pokud vůbec) jen v minimálním počtu, zrychluje se odtok vody z krajiny, zvyšuje se eroze a mizí specifická (mikro)stanoviště, která jsou životně důležitá pro nejrozličnější skupiny organismů a pro fungování ekologických vazeb v lesním ekosystému. Zcela nepochopitelně a neodůvodnitelně jsou z porostů těženy i nejstarší, zčásti proschlé a dožívající stromy jen s minimální ekonomickou hodnotou. Zpravidla jde o bývalé výstavky ve věku i více než 160 let a starší, na něž bývá vázána klíčová část biodiverzity (dutinová ptáci, saproxylický hmyz, houby, lišejníky, mechorosty aj.).

Domníváme se, že v současnosti rychlým tempem obnovované bukové porosty ve věku 100–120 a více let reprezentují minimálně v regionálním kontextu z hlediska přírodní zachovalosti jeden z nejcennějších lesních celků na území ČR. Rozumíme tlaku na ekonomické zhodnocení těchto porostů, přesto jsme přesvědčeni, že správa veřejných lesů státním podnikem může probíhat mnohem citlivějším způsobem, při kterém bude kromě finančního zájmu respektován i zájem ekologický a společenský. Takový přístup by měl být v případě státního podniku zcela samozřejmý, a to i v případě kulturních lesů mimo chráněná území. Mezi mnoha nástroji, které lze použít, lze například zdůraznit potřebu ponechání části starých stromů přirozenému dožití a rozkladu, ponechání části dřevní hmoty na místě k přirozené dekompozici nebo respektování některých náhodných jevů v lese (např. vývrátů). Ve zbytcích nejzachovalejších starých porostů spatřujeme zároveň ideální zárodky pro vznik nových bezzásahových území, jejichž zakládání je jedním z nástrojů pro zastavení úbytku biologické rozmanitosti a zajištění odolných a multifunkčních lesních ekosystémů podle nové Lesní strategie EU do roku 2030, vycházející ze Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030.

Hledání ekonomicky, ekologicky a společensky udržitelného modelu nakládání s lesem považujeme spolu s revizí současného stavu maloplošné územní ochrany ve Středomoravských Karpatech za dvě zásadní témata k diskusi. Rovněž doporučujeme provést alespoň orientační

terénní šetření zacílené na aktuální zhodnocení zachovalosti lesního prostředí a na mapování indikačně významných druhů organismů v dotčené oblasti.

Byť mají lesní hospodaření a ochrana přírody ve Ždánickém lese a Chříbech svá specifika, problémy, o kterých se v tomto stanovisku zmiňujeme, mají obecnější charakter a v ideálním případě vyžadují koncepční řešení. Při aktuálním tempu těžby a plošné obnovy lesů v regionu je však zapotřebí přistoupit k problému *ad hoc*. Aktivitu nevládních organizací je z našeho pohledu zapotřebí vnímat jako opodstatněný protitlak, který vyvažuje stále silný, produkčně orientovaný hlas českého lesnictví.

Navrhujeme proto uskutečnění tematického semináře, na němž by se pod společnou záštitou MŽP a MZe vyjasnily postoje všech aktérů (LČR, orgány ochrany přírody, nevládní instituce, zastupitelstva obcí, odborná a vědecká komunita) a společně se hledalo konsenzuální řešení. Do té doby doporučujeme v regionu zásadním způsobem omezit těžby v porostech starších 100 let, pokud nebudou realizovány s respektem k biologické hodnotě stávajících porostů, tj. ponechávání skupin stromů i jednotlivých stromů na dožití, ponechávání dostatečného množství tlejícího dřeva v porostech v různé tloušťkové struktuře, a to v mozaice, která dlouhodobě zajistí strukturní a texturní pestrost obnovovaných porostů.

Stanovisko podpořily:

vědecké instituce a odborné společnosti

Odbor ekologie lesa VÚKOZ v. v. i (vedoucí Ing. Kamil Král, Ph.D.)

Ústav biologie obratlovců AV ČR Brno (ředitel doc. Mgr. Jan Zukal, Dr., MBA)

Česká botanická společnost (předseda prof. RNDr. Karel Prach, CSc.)

Česká společnost pro ekologii (předseda prof. David Storch, Ph.D.)

Česká společnost entomologická (předseda RNDr. David Král, Ph.D.)

Česká společnost ornitologická - Jihomoravská pobočka (předseda Mgr. Jan Sychra, Ph.D.)

Česká vědecká společnost pro mykologii (předseda Mgr. Jan Holec, Dr.)

zástupci významných odborných společností a akademických pracovišť (v abecedním pořadí):

doc. Tomáš Bartonička, Ph.D., Ústav botaniky a zoologie, Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita

Ing. Vojtěch Čada, Ph.D., Katedra ekologie lesa, Česká zemědělská univerzita

doc. Petr Čermák, Ph.D., Ústav ochrany lesů a myslivosti, Lesnická a dřevařská fakulta Mendelovy univerzity v Brně

Ing. Ivo Dostál, lesník, hydrolog

prof. RNDr. Michal Hájek, Ph.D., ekolog, vedoucí odd. ekologie rašelinišť Ústavu botaniky a zoologie, Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita

RNDr. Jan Hofmeister, Ph.D., ekolog, Katedra ekologie lesa, Česká zemědělská univerzita

prof. RNDr. Michal Horsák, Ph.D., statutární zástupce ředitele, Ústav botaniky a zoologie, Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta

Ing. Vladimír Hula, Ph.D. - entomolog, arachnolog, ekolog, Katedra ekologie lesa, Lesnická a dřevařská fakulta Mendelovy univerzity v Brně

prof. RNDr. Milan Chytrý, Ph.D., ředitel Ústavu botaniky a zoologie, Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita

Doc. RNDr. Zdeňka Lososová, Ph.D., Ústav botaniky a zoologie, Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita

doc. Ing. Radim Matula, Ph.D., lesník, Fakulta lesnická a dřevařská, Česká zemědělská univerzita

doc. RNDr. Petr Pařil, Ph.D., hydrobiolog, vedoucí skupiny pro výzkum vysychavých toků, Ústav botaniky a zoologie, Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita

prof. RNDr. Petr Pyšek, CSc., Botanický ústav AV ČR

Doc. Ing. Radomír Řepka, Ph.D., vedoucí odd. botaniky Ústavu lesnické botaniky, dendrologie a geobiocenologie, Lesnická a dřevařská fakulta, Mendelova univerzita

Ing. Jan Světlík, Ph.D., vedoucí Katedry ekologie lesa, Lesnická a dřevařská fakulta Mendelovy univerzity v Brně

prof. Ing. Miroslav Svoboda, Ph.D., vedoucí Katedry ekologie lesa, Česká zemědělská univerzita Fakulta lesnická a dřevařská

Mgr. Jan Sychra, Ph.D., zoolog, Ústav botaniky a zoologie, Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita

doc. RNDr. Jakub Těšitel, Ph.D., botanik, Ústav botaniky a zoologie, Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita

doc. Mgr. Lubomír Tichý, Ph.D., Ústav botaniky a zoologie, Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita